

Popülizm ve Kimlik İlişkisinde Ulus-Kimlikten Sağ Popülist Avrupa Kimliğine

Erol ESEN*
Fahriye Didem ACAR**

Özet

Popülist dalga giderek büyürken tartışmaları da devam etmektedir. Özellikle Avrupa, sağ popülistlerin yükselen sesiyle yankılanmaktadır. Ekonomik kriz, terör ve uluslararası göç hareketleri ekseninde oluşturulan popülist siyaset ‘Biz ve Onlar’ ayrımıyla temellendirdiği söylemini kimlik inşası üzerinden oluşturmaktadır. Bu noktada post-modern ve post-yapısalcılığın dille üretilen inşacı kimlik anlayışı ile popülist siyaset arasında incelemeye değer bir ilişki oluşmaktadır. Diğer yandan Avrupa’nın sağ popülistleri inşa ettikleri ulus-kimlik ve Avrupa kimliği kavramlarıyla dikkat çekmektedirler. Bu makalede popülizm kavramı ile inşa edilmiş Avrupa kimliğinin değerlendirmesi yapılmış ve sağ popülizmin söylemlerinde inşa ettiği “öteki”nin sürekli yeniden üretimle değiştiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Sağ Popülizm, Kimlik, Avrupa Kimliği

In the Relationship Between Populism and Identity From Nation-Identity to Right Populist European Identity

Abstract

While the populist wave is growing steadily, disputes on this issue continue. Especially Europe is echoed by the rising voice of right-wing populists. Populist politics, created on the axis of the economic crisis, terrorism and migration, constitutes the discourse that is based on the distinction between we and them through identity building. At this point, there is a worthwhile relationship between post-modernism and post-structuralism’s constructive identity perception and populist politics. The right populists of Europe also draw attention with the concepts of nation-identity and European identity that they have built. In this article, the European identity built with the concept of populism has been evaluated and it has been concluded that the “other” built by the right populism in the discourses is constantly changing with reproduction.

Key Words: Populism, Right Populism, Identity, European Identity

Giriş

Avrupa son yıllarda özellikle milliyetçi yönü yüksek sağ popülist akımın etkisindedir. Göç, terör ve ekonomik kriz popülist siyasetin beslendiği en önemli kaynaktır. Sağ popülistler kimlik vurgusunu söylemlerinin merkezine oturtarak sürekli bir kimlik inşası gerçekleştirmektedirler. Kimlik siyasetini sıklıkla kullanmakla beraber söylemleriyle inşa ettikleri kimlikler siyasal stratejilerine göre sürekli olarak değişiklik göstermektedir. Bazen ulus kimliğini öncelerlerken bazen Avrupa kimliğini ön plana çıkarabilmektedirler. Bunun nedeni inşa ettikleri “öteki”nin değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada ilkin popülizm ve kimlik kavramları tanımlanacak, iki muğlak kavramın çerçevesi belirlenecektir. Daha sonra modernleşme döneminin ürünü olan

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi, E-mektup: esen@akdeniz.edu.tr

** Akdeniz Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-mektup: fahriye.didem.acar@hotmail.com

milliyetçiliğe bağlı olarak ortaya çıkan kimlik kavramının modernleşme sonrası dönemde “öteki” üzerinden inşa edildiği görüşü bağlamında Avrupa kimliği değerlendirilecek, yasal ve kültürel boyuta sahip Avrupa kimliğinin inşasının sağ popülistlerde gösterdiği değişkenliğe değinilecektir. Çalışmanın amacı, kimlik kavramı ile popülizm arasındaki inşacı ve değişken ilişkiye değinerek, kimliğin verili değil “öteki” üzerinden inşa edilen ve sürekli değişen bir olgu olduğunu ortaya koymaktır.

Popülizm

Popülizm halkçı, halk yordakçısı anlamlarındadır ve hâlâ kesin bir anlama kavuşmamıştır. Popülizmde tutarlı bir model görmek oldukça zordur.¹ Popülizmi anlamak için onu kesin olmayan bir nesne olarak görmek gerekmektedir.² Farklı gelişmelerle farklı zamanlarda ortaya çıkan bazı toplumsal hareketler popülist olarak değerlendirilmiştir.³ Gino Germani popülizmi çok sınıflı bir hareket olarak değerlendirir de, her çok sınıflı hareketin popülist olmayabileceğini eklemiştir.⁴ 1990’dan sonra daha fazla gündeme gelen popülizm farklı tarihsel, coğrafi, sosyal, ekonomik ve siyasal koşullara bağlı olarak zaman zaman ortaya çıkmıştır. Rus Narodnik hareketi, Amerikan çiftçi hareketleri, Avrupa ırkçı partileri, Leninizm, Nazizm, Peronizm gibi hareketler popülist hareketlerdir.⁵

Margaret Canovan popülizmde tarihsel, ideolojik veya sınıfsal bir taban belirlemenin mümkün olmadığını belirterek popülizm için çeşitli tanımlamalar yapmıştır.⁶ Popülizm, modernleşme sorunu yaşayan geri kalmış ülkelerde ortaya çıkan sosyalizm, sermaye sahiplerinin tehditlerine karşı köylünün ideolojisi, halk iradesinin herşeyin üstünde olduğu fikri, halkın çoğunluğunun seçkin azınlık tarafından denetlenmesi gerektiği fikrine karşı gelişen tepki gibi tanımlar içermektedir.⁷ Popülizm bir teoriye sahip olmadığından siyasal aktörlerin ne zaman popülist sayılacağı bilinmemektedir.⁸ Ayrıca popülizm kendine has mantığı olan bir iddialar bütünüdür ve doktrin değildir.⁹ Popülizmde esas olan hızlı ve memnun edici politikalarla seçmenin rasyonel kararı yerine nicekliksel olarak destek sağlamaktır.¹⁰

Ernesto Laclau popülizmi kavramsallaştırırken eşdeğerlik zincirinden yola çıkmaktadır.¹¹ Toplumdaki doyurulmayan farklı talepler kurumsal sistem tarafından özüksendiği için eşdeğerlik eklenmesi oluşur ve bu talepler kendi aralarında bütünleşir. “Boş gösteren” olarak ifade edilen bu eşdeğerlik zincirinde talepler

¹ Taggart, Paul, *Populism*, Open University Press, Buckingham 2000, s.10.

² Arditi, Benjamin, *Liberalizmin Kıyılarında Siyaset*, (çev. Emine Ayhan, Metis Yayıncılık İstanbul, 2010, s.79.

³ Taggart, Paul, a.g.e., s.11.

⁴ Germani, Gino, *Authoritarianism, Fascism, and National Populism*, Transaction Books, New Brunswick 1978, s.88.

⁵ Bozoğlu, Tülin, "Hegel'in Zeitgeist'i ve Otoriter Popülist Siyasal Söylem: Trump Üzerine Bir Okuma", *Ekonomi, Politika & Finansal Araştırmalar Dergisi* 2, No 1, 2017, s.71.

⁶ Canovan, Margaret, "Populism For Political Theorists?", *Journal of Political Ideologies* 9, No 3, 2004, s.243.

⁷ Canovan, Margaret, *Populism*, Harcourt Brace Jovanovich, London 1981, s.413.

⁸ Müller, Jan- Werner, *Popülizm Nedir?*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2017, s.14.

⁹ Aynı yerde, s. 24.

¹⁰ Canovan, Margaret, "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy", *Political Studies Association*, Cilt 47, No 1, 1999, s. 2-16; s.542-543.

¹¹ Laclau, Ernesto, a.g.e., s.84.

eklemlenerek daha geniş toplumsal özneliğe ulaşır ve popüler talepler halkı potansiyel tarihi bir aktöre dönüştürür.¹²

Popülizmin farklı tanımları mevcuttur. İlki yoz seçkinlere karşı gerçek halk konumlandırmasıdır. Toplum her zaman Biz ve Onlar ekseninde antagonist şekilde ayrılmaktadır. Bu ayrılmadan sonra gerçek halk popülistler tarafından tanımlanmakta ve homojen bir topluluk olarak görülmektedir.¹³ Popülizmin en temel özelliği bu ayrımdır. Çünkü bu ayırım temelinde popülistler söylemlerini stratejilerini şekillendirmekte ve kitleleri mobilize etmektedirler. Popülizmin diğer önemli unsurlarından biri de liderdir. Güçlü ve karizmatik lider tüm popülist tanımlarda ortakır.¹⁴

Popülizmde halk kavramı büyük öneme sahiptir. Çünkü popülistler 'Halk'ı inşa etmektedirler. Halka farklı özellikler kazandırmaya çalışarak yarattıkları mütecanis durumu korumaya çalışmaktadırlar.¹⁵ Popülizm için halk kolay şekil alan bir fikri aygıttır ve önemli olan niceliktir. Sayıların çokluğu ve halkın tek parça hareket etmesi oldukça önemlidir. Farklı popülist tavırlar ve seslenişler incelendiğinde oluşturulan halk kavramının içeriği hakkında fikirler verir.¹⁶

Popülizme dair üç görüş mevcuttur. Bunlar popülizmin bir strateji, ideoloji ve tarz olduğu yönündeki görüşlerdir. Popülizmi tarz ekseninde değerlendirenler popülizmin gerçek halka, yoz seçkinlere karşı yapılan bir çağrı olduğunu vurgulayarak, onu bir söylem/üslup tarzı bağlamında değerlendirirler.¹⁷ Popülizm siyasi retoriğe gönderme yapmaktadır.¹⁸ Siyasi bir ideoloji olmayıp çeşitli görüşler tarafından seçici ve stratejik olarak kullanılan politik ifade tarzıdır.¹⁹ Popülizm siyasal ifadenin geçişli bir özelliği olarak kendisini içselleştirir; bu da onu söylemsel tarz olarak ele almayı kolaylaştırır. Ayrıca biçimsel unsurlar popülist söylem sayesinde ideolojiden daha iyi bir şekilde kavramsallaşır.²⁰

Popülizm ideoloji olarak da tanımlanmaktadır. Michael Freeden ideolojiyi tek bir hakikat üzerine kurulu fikir ve inançlar sistemi olarak nitelemektedir.²¹ Teun Dijk'e göre ise bu fikir ve inançlar zaman içinde değişikliğe uğrasa da evrensel boyuta ulaşabilir istikrarlı yapılarıdır.²² İdeolojinin tek bir hakikat üzerine kurulu fikir ve inançlar sistemi olmasıyla evrensel boyuta ulaşması popülizmin yapısına bakıldığında onun bir ideoloji olup olmadığı noktasında soru işareti yaratmaktadır. Bu konuda bazı yazarlar popülizmi

¹² Aynı yerde, s. 92.

¹³ Abts, Koen ve Rummens, Stefan, "Populism Versus Democracy", Political Studies Association, No 55, 2007, s.408-409; Canovan, Margaret, Populism, a.g.e., s.294.; Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser, Populism: Very Short Introduction, Oxford University Press, New York 2017, s.6.

¹⁴ Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser, a.g.e., s.63.

¹⁵ Agnew, John ve Michael Shin, "Spatializing Populism: Taking Politics to the People in Italy", Annals of the American Association of Geographers, Cilt 107, No 4, 2017, s.918-919.

¹⁶ Taggart, Paul, a.g.e., s.94-95.

¹⁷ Aslanidis, Paris, "Is Populism an Ideology? ARefutation and a New Perspective", Political Studies, Cilt 64, No 1S, 2015, s.96; Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser, a.g.e., s.6.

¹⁸ Arditi, Benjamin, a.g.e., s.85.

¹⁹ Bonikowski, Bart ve Noam Gidron, "Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda", Weatherhead Working Paper Series, Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University Cilt 13, No 0004, 2013, s.8.

²⁰ Moffitt, Benjamin, ve Simon Tormey, "Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style", Political Studies, No 62, 2014, s.386.

²¹ Freeden, Michael, "Ideology and Political Theory", Journal of Political Ideologies, Cilt 11, No 1, 2006, s.4.

²² Dijk, Teun A. Van, "Ideology and Discourse Analysis", Journal of Political Ideologies, Cilt 11, No 2, 2006, s.116.

zayıf merkezli bir ideoloji olarak ifade etmektedirler.²³ Ana akım ideoloji gibi zayıf merkezli ideolojinin de bir morfolojisi mevcuttur, fakat ana akım ideoloji kadar maruz kaldığı tüm soruları cevaplayacak güce ve birikime sahip değildir. Ana akım ideoloji siyasal, ekonomik, sosyal vb. birçok alanda kendi çerçevesini kesin çizgilerle belirleyebilirken, popülizm bunu kendisini ana akım ideolojiye benzeterek yapmaktadır. Popülizmin en önemli özelliklerinden biri de bir ideolojiye eklenme yeteneğidir.²⁴ Belli bir entelektüel birikime sahip olmadığı için kolayca ana akım ideolojilere eklenildiğinden zayıf merkezli ideoloji olarak ifade edilmektedir.²⁵ Bu nedenle popülizm ‘parazit’ veya ‘hibrit’ olarak da nitelendirilmektedir.²⁶ Söylem olarak değerlendirildiğinde popülizmin, sağladığı kalıcılıktan dolayı küçük de olsa ideolojik bir çekirdeğe sahip olduğu söylenebilir.²⁷ Strateji olarak popülizm, siyasal seçimlere, seferberlik biçimlerine ve siyasal örgütlenmeye göre değişmektedir. Kitle seferberliği popülizmde oldukça önemlidir, bu seferberliği aktörlerin popülist tarzı belirlemektedir.²⁸

Sağ Popülizm

Dışlayıcı sağ popülizm, halkın siyaset sahnesinde edilgenleştiği ve siyasetin halkın denetiminden çıktığı iddiasıyla, halkın denetimi tekrar ele alması gerektiğini söyler.²⁹ Siyaseti eline alması gereken halk, sağ popülizmde nativist³⁰ özelliğe sahip olan bir halktır. Halk kavramı karşısına “ötekiler” söylemi eklenir, halk dışındakiler “düşman ötekiler”e dönüşür. Sağ popülizm halkı etnik kökenine göre tasvir ederek azınlık, yabancı, göçmen, farklı dinden olan insanlara karşı milliyetçi ve faşist bir tavır alır. Son yıllarda özellikle Batı Avrupa’da görülen sağ popülizm buna örnektir.³¹

Avrupa’da sağ popülizmin yükselmesi sosyo-ekonomik ve siyasal gelişmelerden kaynaklanmıştır. Avrupa’nın ülkeler özelinde ve birlik bağlamında yaşadığı gelişmeler sağ popülizm zemini için uygun ortamı hazırlamıştır. Özellikle Doğu Avrupa’nın AB’yle entegrasyon sürecinde ortaya çıkan gelişmeler bu durumu hızlandırmıştır. Toplumda Avrupalılaşıma ve küreselleşmenin doğurduğu çeşitli korkular ortaya çıkmıştır. Serbest piyasa ekonomisi, artan terör olayları ve güvenlik sorunu gibi nedenler de sağ popülizmin yükselmesine neden olmuştur. AB tarafından oluşturulan, demokrasi ve güven arasındaki sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel bağın tehlikeye girdiği hissi sağ popülizmi yükseltmiştir.³² Bununla birlikte hem ulusal hem yerel alanda egemenlik yetkilerinin AB

²³ Abts, Koen ve Stefan Rummens, a.g.e.,s.407.

²⁴ Talshir, Gayil, "The Phoenix of İdeology", Critical Review of International Social and Political Philosophy, Cilt 8, No 2, 2005, s.117.

²⁵ Stanley, Ben, "The thin İdeology of Populism", Journal of Political Ideologies, Cilt 13, No 1, 2008, s.95.; Moffitt, Benjamin ve Simon Tormey, a.g.e., s.383.; Abts, Koen ve Stefan Rummens, a.g.e., s.407.

²⁶ Molyneux, Maxine ve Thomas Osborne, "Populism: a Deflationary View", Economy and Society, Cilt 46, No 1, 2017, s.2.

²⁷ Stanley, Ben, "The Thin İdeology of Populism", a.g.e.,s.100.

²⁸ Bonikowski, Bart ve Noam Gidron, "Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda", a.g.e., s.110.

²⁹ Kriesi, Hanspeter, "The Populist Challenge", West European Politics ,Cilt 37, No 2, 2014, s.363-364.; Mouffe, Chantal, Sol Popülizm, İletişim Yayınları, İstanbul 2019, s.35.

³⁰ Belli yeteneklerin doğuştan geldiğini savunan görüş.

³¹ Katsambekis, Giorgos, "The Populist Surge in Post-Democratic Times: Theoretical and Political Challenges", The Political Quarterly, Cilt 88, No 2, 2017, s.205-206.; Finchelstein, Federico, "Returning Populism to History", Constellations, Cilt 21, No 4, 2014, s.474.

³² Berezin, Mabel, Neoliberal Zamanlarda Liberal Olmayan Politikalar, (çev) Köksaldı, Enis, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s.6-9.

organlarına devri sağ popülistler için olumsuzluk yaratmıştır. İtalyan Lega Nord bu yetki devrini ırkçılık olarak nitelerken, Fransa'da Le Pen bu durumu ulusal egemenlik üzerine kurulan totaliter bir demokrasi olarak değerlendirmiştir.³³ AB'nin ulus-ötesi gücü ve dayattığı siyasal projelerin ulus-ötesi seçkinleri güçlendirdiği düşüncesi sağ popülist dalgayı arttırmıştır.³⁴

Sağ popülist dalganın yükselmesinin bir nedeni de Avrupa'daki temsil krizidir. Temsili demokrasinin ana aktörü ana-akım siyasi partiler ve seçmen arasındaki bağda kopukluk meydana gelmiştir. Ulusal ve ulusüstü yapıların aşırı kurumsallaşması da temsil sistemindeki aşınmanın nedenlerindedir.³⁵ Toplumdaki bu sağ popülizmin yönelişi temsil sistemindeki yanlış gidişata bağlıdır.³⁶ Sistem taleplere cevap veremediğinde sağ popülizme talep artacaktır.

Avrupa'da sağ popülizm genellikle milliyetçilikle birlikte anılmaktadır. Özellikle 1989'dan sonra eğilim milliyetçi/nativist özellikler taşımakta, sol popülizmin bile içinde milliyetçi öğeler bulunmaktadır.³⁷ Halkın inşa edilmesi milliyetçilik ve popülizm arasındaki bağın sonucudur.³⁸ Vatan, ulusal egemenlik, ortak değerler ve tarihsel bağlar milliyetçiliğin önemli kavramlarıdır. Sağ popülizm bu noktada milliyetçilikle iş birliğine gitmektedir. Fakat ayrıldıkları nokta, popülizm toplumda dost-düşman ikilemi yaratmaya çalışırken milliyetçilik sadece ulusa ait bir kader birliğini gözetip buna karşı iç ve dış tehditleri ortadan kaldırmayı hedeflemesidir.³⁹

Avrupa'da radikal sağ veya sağ popülistler Avrupa karşıtlığıyla anılmaktadırlar, bunun kökenleri milliyetçilikte aranmakta ve yabancı düşmanı bir tavır barındırmaktadır.⁴⁰ Radikal sağ eğilimli hareket; milliyetçi, otoriter, popülist, narsist ve eşitlik karşıtı tutum içindedir.⁴¹ Radikal sağ tanımlaması, asgari olarak milliyetçilik ve yabancı düşmanlığı, azami olarak yerelci, popülist, otoriter aktörlere sahip olma, gelenekselci etik değerleri yüceltme, sosyal şovenizm ve eleştiri geliştirme, sistem karşıtlığı, sol karşıtlığı, AB ve küreselleşme karşıtlığı içermektedir. Nativist eğilimin de radikal sağ partilerde sürekli mevcut olduğu görülmektedir.⁴²

Kimlik

TDK Sözlüğü kimliği "Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü" olarak tanımlamaktadır.⁴³ Yani kimlik kavramı insanın ne'liği üzerinedir. Phillip Gleason'a göre de "kimlik bir şeyin ne

³³Betz, Hans-Georg ve Carol Johnson, "Against the Current—Stemming the Tide: the Nostalgic Ideology of the Contemporary Radical Populist Right", *Journal of Political Ideologies*, Cilt 9, No 3, 2004, s.321.

³⁴ Vieten, Ulrike M. ve Scoot Poynting, "Contemporary Far-Right Racist Populism in Europe", *Journal of Intercultural Studies*, Cilt 37, No 6, 2016, s.535.

³⁵ Kriesi, Hanspeter, a.g.e., s.364-365.

³⁶ Katsambekis, Giorgos, a.g.e., s.202-207.

³⁷ Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser, a.g.e., s.21.

³⁸ Stavrakakis, vd., "Extreme Right-Wing Populism in Europe: Revisiting a Reified Association", *Critical Discourse Studies*, Cilt 14, No 4, 2017, s.433.

³⁹ Aynı yerde, s. 432.

⁴⁰ Fagerholm, Andreas, "Radical Right and Radical Left Party Ideologies: a Pan-European Mapping of Necessary Attributes, Differences and Similarities", *European Politics and Society*, Cilt 19, No 5, 2018, s.541.

⁴¹ Rooduijn, Matthijs ve Tjitske Akkerman, "Flank Attacks: Populism and Left-Right Radicalism in Western Europe", *Party Politics*, Cilt 23, No 3, 2017, s.194.

⁴² Fagerholm, Andreas, a.g.e., s.541-543.

⁴³ <https://sozluk.gov.tr/>, (17.01.2020).

olduğudur".⁴⁴ Bir şeyin ne olduğu aynı zamanda ne olmadığıyla da ilgili olduğundan Yasemin Tekin kimliği, öteki ve ötekiye karşı etkileşim yoluyla şekil alan sosyal bir olgu ve ilişkiler sistemi olarak ifade etmiştir. Kimlik köken olarak Latince aynılık ve süreklilik anlamı taşıırken, Türkçe'de "kim" sözcüğünün kökünden gelmektedir.⁴⁵ Her iki köken de zorunlu olarak bir aynılık ve aidiyet anlamı içermektedir.⁴⁶ "Kimlik, varoluşumuza ilişkin özdeşlik ile farklılık, aidiyet ile özerklik, güvenlik ile özgürlük, tikellik ile evrensellik gibi gerilimleri çevreleyen geniş bir politik yelpazede yer almaktadır" ifadesiyle Fırat Mollaer kimliğin geniş anlamını vurgulamaktadır.⁴⁷

Kimlik kavramının çeşitli tanımlamaları kavram üzerinde uzlaşmayı zorlaştırmaktadır. Bunun nedeni kimliğin fiziksel, bilişsel ve toplumsal öğeleri içermesidir.⁴⁸ İnsanın ne'liği üzerine oluşu tarihsel süreç içinde felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı alanlar tarafından tanımlanmasına neden olmuştur. Felsefe "özdeşlik", psikoloji "benlik", sosyoloji ise "toplumsal konum" açısından kimliği ele almıştır.⁴⁹ Aristoteles mantığına dayanan özdeşlik, bir şeyin kendisi olma ve tam da bu nedenle bir şeyin kendisinden başka bir şey olamaması durumudur.⁵⁰ İnsanın ne'liği dediğimiz durum da bu özdeşlik ile ilgilidir. Psikoloji'de kimlik benlik ve kişilik kavramlarıyla açıklanmaktadır. Çünkü bireyin kimlikler içinde ve kimliklerle örgütlenmesi onun kişiseldir. Kimliğin merkezine kişilik ve benlik yerleştirilerek bireyi diğer bireylerden tutarlı ve yapılanmış göstergelerle ayırt etmek psikolojinin alanıdır.⁵¹ Kimlik bireysel ve toplumsal (sosyal) olarak iki boyutludur. Bireysel kimlik kişinin kendisini tanımladığı benliği, yer aldığı çevreye yaklaşımı ve o çevredeki konumunu belirleyen inançları ve değerleridir.⁵²

Kimlik sosyolojide yukarıda Bhikhu Parekh'nin ayrımında yer alan sosyal kimlik konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyoloji, kimliği özellikle yer aldığı gruplar üzerinden tanımlamaktadır; böylece hem bir zıtlık hem de bir özdeşlik durumu söz konusudur. Zıtlık öteki olmayanken, özdeşlik grubun diğer üyeleriyle olan aynılıktır. Bazen benzeşmek bazen farklılaşmak kimlik ihtiyacının farklı boyutlarının gereğidir.⁵³ Kimliği tanımlamak hem kendini hem de ötekini tanımlamakla mümkündür. Birey her zaman grup içinde varlık gösterdiğinden kimliğini grubun genel özelliklerini içerecek

⁴⁴ Gleason, Phillip, Kimliği Tanımlamak: Kimliğin Semantik Tarih, Kimlik Politikaları, Mollaer, Fırat (der.), (çev.) Mollaer, Fırat, Doğu Batı Yayınları, İstanbul 2014, s.21.

⁴⁵ Tekin, Yasemin Oğuzlar, "Avrupa'nın Kimlik Yaratma Çabaları", Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt 17, No 1-2, 2009, s.146.

⁴⁶ Dalbay, R. Saim ve Nazmi Avcı, "Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'ye Yansımaları, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 23, No 1, 2018, s.18.

⁴⁷ Mollaer, Fırat, Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık., Metis Yayınları, İstanbul 2019, s.31.; Molyneux, Maxine ve Thomas Osborne, "Populism: a Deflationary View", Economy and Society, Cilt 46, No 1, 2017, s.31.

⁴⁸ Atak, Hasan, "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Cilt 3, No 1, 2011, s.164.

⁴⁹ Tamer, Mine Gözübüyük, "Kimlik/lerin Seyrine Bir Keşif", Folklor/Edebiyat, Cilt 20, No 77, 2014, s.84.

⁵⁰ Özlem, Doğan, Mantık, Klasik/Sembolik Mantık, Mantık Felsefesi, İnkılap Kitapevi, Ankara 2004, s.49.

⁵¹ Aşkın, Muhittin, "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 10, No 2, 2010, s.214.

⁵² Parekh, Bhikhu, "Kimliğin Mantığı", Kimlik Politikaları, Mollaer, Fırat (der.), (çev.)Aksoy, Suat, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, s.53-55.

⁵³ Tamer, Mine Gözübüyük, a.g.e., s.85.

şekilde tanımlar, bu noktada kimlik aidiyet duygusu içermesi bakımından önem kazanmaktadır.⁵⁴

Sosyal kimlik, kolektif kimlik veya toplumsal kimlik olarak ifade edilen kimliğin sosyolojik boyutunda birey artık “biz” olmaya başlamıştır. Burada aidiyet önem kazanmakta, biz ve ötekileri belirlemektedir. Kimliğin kendisini tanımlaması önemlidir, böylece ötekiyle ilişki yani kimliğin ilişkisel boyutu önem kazanmaktadır.⁵⁵ Kolektif kimlik kodları toplulukların ötekinin imgelerini ve sınırlarını nasıl inşa ettiğinin tasviridir.⁵⁶ Bireylerin ve grupların aidiyetleri ile ötekileştirme süreçleri sosyal anlamlar ve normların yer belirlemeye izin vermesine bağlıdır.⁵⁷ Böylece ilişkisel boyut sosyal kimliği, sosyal anlam ve norm süreçlerinde oluşmaya itmektedir. Çünkü kolektif kimlikler yaşam boyunca aldığı, maruz kaldığı mesajlarla şekillenmektedir. Kimliğin mesajlara maruz kalarak şekillendiğini ifade eden Ettero Recchi’ye göre, kimliği söylem inşa etmektedir. Kimliğin inşasında biz ve öteki/onlar ayrımı çok önemlidir.⁵⁸ “Biz” olan aynılık ve olumlama içerirken, “Onlar” olan ötekidir ve olumsuzluk içerir. Fakat “Biz”i inşa etmemiz için ötekini de inşa etmemiz gerekir çünkü biz ancak ötekiyle var oluruz, biz öteki olmayanızdır. Özellikle etnik, dinsel ve ulusal kimlikler gibi kolektif kimlik versiyonlarının temeli bu ayrım ve farklılaşmadır.⁵⁹ Kimlik inşası yani inşacı yaklaşım aydınlanma sonrası ortaya konulan görüşlere dayanmaktadır. Rasyonel insan doğasını önceleyen Aydınlanmacılar için kimlik, birlik, tutarlılık ve homojenlik içermelidir. Bu şekilde her sosyal grup ve birey, homojen ve eşit olarak değerlendirilerek farklılıklar göz ardı edilmiştir. Bu bakış açısı modernist, eşitlikçi bakış açısının ürünüdür. Modernizmle birlikte kimlik bireyselleşmiş ve birey tarafından oluşturulmaya başlamıştır.⁶⁰

Rasyonel geleneğin kimlik üzerinde fiziksel ve siyasal baskısı ise post-modern ve post-yapısalcı görüş tarafından dillendirilmiştir.⁶¹ Post-modern dönemde kimlik çok daha kırılğan, değişken ve katmanlıdır. Bu dönemde gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte zaman ve mekân tanımları dönüşmekte, kimlik kavramı sorunsallaşarak öznenin dayanaklarını yitirdiği idda edilmektedir. Küresel çağda kimlik, artık zaman ve mekânla tanımlanırken, zaman ve mekân kavramlarında yaşanan anlam kaymalarıyla kimliği yeniden kurma yönelimi başlamıştır.⁶² Post-yapısalcı ve post-marksist Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe kimlik kavramına söylem açısından yaklaşmaktadırlar. Belirsiz ve akışkan olan kimlik, söylem tarafından oluşturularak özne konumları kimlikleştirmenin çokluğuyla ilgili seçenek sunmaktadır. Böylece insan öznelliğinin imkanı, temsiliyet ve kişilik garantisi

⁵⁴ Aynı yerde, s.86.

⁵⁵ Melluci, Alberto, "Sosyal/Siyasal Teorinin Sorun Alanlarında Kimlik", Kimlik Politikaları, Mollaer, Fırat (der.), (çev.) Mollaer, Ömer Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, s.86.

⁵⁶ Karolewski, Ireneusz Pawel, "European Identity Making and Identity Transfer", Europe-Asia Studies, Cilt 63, No 6, 2011, s.938.

⁵⁷ Scalise, Gemma, "The Narrative Construction of European Identity. Meanings of Europe ‘From Below’", European Societies, Cilt 17, No 4, 2015, s.595.

⁵⁸ Recchi, Ettore, "Pathways to European identity formation: a tale of two models", Innovation: The European Journal of Social Science Research, Cilt 27, No 2, 2014, s.120.

⁵⁹ Karaduman, Sibel, "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", Journal of Yasar University, Cilt 17, No 5, 2010, s.2887-2888.

⁶⁰ Ivic, Sanja ve Dragan D Lakicevic, "European identity: between modernity and postmodernity", Innovation: The European Journal of Social Science Research, Cilt 24, No 4, 2011, s.397-398.

⁶¹ Aynı yerde.

⁶² Karaduman, Sibel a.g.e., s.2894.

altına alınmaktadır.⁶³ Claude Levi-Strauss'a göre özne kendini denetleme yetisine sahip değildir ve varlığının bile farkında olmadan bir yapı tarafından nesne konumunda inşa edilmektedir.⁶⁴ Douglas Kellner kimliğin bir tiyatro sahnesinde rol ve inanç oluşturma durumu olduğunu ifade etmektedir. Özellikle post-yapısalcılar için kimlik, dil ve toplumun inşasıdır.⁶⁵ Post-modernizm sürekli yeniden yorumlamayı teşvik ettiği için esnek ve değişken bir kimlik tasvir etmektedir.⁶⁶ Modernizm sonrası dönem için kimlik bireysel rasyonalite yerine inşa edilen değişken bir kavrama dönüştüğünden çeşitli sosyal yapılar tarafından inşa edilmesi önem kazanmış, böylece kimliğin kolektif yönü ortaya çıkmıştır.

Kimliğin sosyolojide kolektif kimlik biçimlerini etnik, politik ve kültürel kimlikler oluşturmaktadır. Kültürel ve etnik kimlikler özcü, doğuştancı kimlik olarak ifade edilirken, siyasal kimlikler sembolik de oldukları için inşacı kimlik anlayışını ifade etmektedir.⁶⁷ Siyasal kimliğin önemi, post-modern dönemin siyaset tarzının kimlik üzerinden siyaset yapma temeline dayanmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁸ Bu yeni siyaset tarzı Zygmunt Bauman'a göre gürültü ve öfkeyle doludur. Böylece farklı etnik ve dini kimlikler milliyetçilik akımını yükseltmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla kimlik siyasetinde farklılıklar önem kazanmaktadır. Burada kimlikler mutlaklık içerecek şekilde farklılaştırılmaz, modernite içerisinde temsil edilmemiş, bastırılmış ve ihmal edilmişlerdir. Amaç, farklı kimlikleri çokluk ve çoğulluk içinde meşrulaştırmaktır.⁷⁰ Bu meşruiyet durumuna bağlı olarak kimlik siyasetinin tanınma üzerinden oluşturulduğu karşımıza çıkmaktadır.⁷¹ Günümüzün değişen koşullarıyla içeriği de değişen kimlik kavramı esas olarak modernleşme döneminin doğurduğu önemli kavramlardandır. Modernleşme döneminin milliyetçilik akımı, bağımsızlık fikirlerinin ortaya çıkardığı ulus-devlet anlayışıyla kimlik kavramını doğurmuştur. Burada önemli olansa ulus-kimlik kavramıdır. Ulus-kimlik kavramı için öncelikle ulus kavramının oluşturulması gerekmektedir.

Milliyetçilik ve Ulus-Kimlik

Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan burjuvazinin meşruiyetini dayandığı "Halk" tanımlamasıyla ulus/millet kavramı ortaya çıkmıştır.⁷² Ulus kavramı milliyetçiliğin çeşitli teorilerine göre farklılık göstermektedir. Çünkü modern bir fenomen olan milliyetçilik aynı zamanda bir tür kimlik siyasetidir.⁷³ Ulus kavramının farklılaşması farklı milliyetçilik teorileri geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

⁶³ Uzuner, Mehmet Gökhan ve Berkay Ayhan, "Post-yapısalcılık: Sonun Başlangıcı (mı?)", Siyaset Sosyolojisi, Acar, Feride, Hasan Faruk Uslu (der.), Dipnot Yayınları, Ankara 2016, s.191.; Karaduman, Sibel, a.g.e., s.2894.

⁶⁴ Uzuner, Mehmet Gökhan ve Berkay Ayhan, s.204.

⁶⁵ Karaduman, Sibel, a.g.e., s.2896.

⁶⁶ Ivic, Sanja, ve Dragan D Lakicevic, a.g.e., s.398.

⁶⁷ Scalise, Gemma, a.g.e., s.595.

⁶⁸ Göktolga, Oğuzhan, "Aynılık-Farklılık Bağlamında Kimlik Siyaseti ", Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt 4, No 1, 2013, s.122.

⁶⁹ Duman, Zeki, "Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük", Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2, No 1, 2009, s.101.

⁷⁰ Evre, Bülent, "Geç Modern veya Postmodern Bağlamda Değişen Siyasetin Yeni Biçim(ler)i, LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, No 1, 2011, s.70.

⁷¹ Göktolga, Oğuzhan, a.g.e., s.127.

⁷² Şimşek, Ufuk ve Selçuk Ilgaz, "Küreselleşme ve Ulusal Kimlik", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, No 1, 2010, s.193.

⁷³ Fukuyama, Francis, "The Challenges for European Identity" The Global Journal, 11 Ocak 2012, <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, (15.01.2020)

Toplumsal yaşamın verili olarak kabul edildiği ilkçi kuramda milletlerin eski çağlardan beri var oldukları kabul edilmektedir.⁷⁴ Bu yaklaşım, köktenci etnik bir yapıya sahiptir, bağlılıklar verili hatta tinsel olarak kabul edilmektedir.⁷⁵ Modernistlere göre ise milliyetçilik, sanayileşme, kapitalizm, merkezi devlet olgusu gibi kavramların ortaya çıkardığı modern çağın kavramıdır.⁷⁶ Modernist görüşe göre milletler insanların kendi ürünüdür.⁷⁷ Benedict Anderson “hayali cemaatler” kavramıyla milletleri hayal edilen bir varlık olarak ifade eder, milletler tanımlamayla oluşur ve bu nedenle hiçbir zaman kapsayıcı olamazlar.⁷⁸ Modernist yaklaşımın temel yargısı milletlerin inşacı bakış açısıyla ortaya çıkmasıdır. Etno-sembolcü teori ilkçilerin ve modernistlerin arasında yer almaktadır. Anthony Smith, milletlerin modern öncesi dönemden geldiklerine karşı çıkarken, modernistlerin de etnik yönü yok saymalarına karşıdır. Modern dönem öncesi millet olmasa da bugün millet olabilme, karakterini geçmişteki etnik yapısından almaktadır.⁷⁹ Milletler için bireyler önemli bir unsurdur ve onların millet içinde sahip olduğu ulus/milli kimlik bu teorilerin bakış açısından şekillenmektedir. Smith buradan yola çıkarak bir milli kimlik tanımı geliştirmiştir. Bu kimlik için tarihi bir toprak/yurt/vatan, ortak mitler, tarihi bellek ve kitlesel kamu kültürü, bütün üyeleri için geçerli ortak hukuki sorumluluk ve haklar, topluluğun tüm üyelerinin aynı haklara sahip olduğu sebest bir ekonomi milli/ulus kimliği oluşturmaktadır.⁸⁰

Ulus/milli kimlik oluşumunun temeli ulus-devletlerin ortaya çıkışıdır. Buna bağlı olarak vatandaşlık kavramının varlık bulması ulus-kimlik ifadesini kavramsallaştırmıştır. Smith’in tanımındaki, geçerli ortak hukuki hak ve görevler vatandaşlık olgusu gereğidir. Günümüzde herhangi bir ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı olmak o ülkenin uyruğunu taşımaktır. Kimlik siyasetiyse bu bağın içeriğindeki değişikliğin ve yeni anlam üretimlerinin sonucudur. Özellikle siyasal alanda kimlikler yeniden inşa edilmektedirler. Popülist siyasetin Biz-Onlar ayrımlı siyaset tarzında kimliklerin yeniden inşasına sıklıkla başvurulmaktadır. Bu durum milliyetçi vurguları yüksek sağ popülist partilerin siyaset tarzında ve söyleminde en sık rastlanan durumdur.

Avrupa Kimliği

Birinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulus-devletler ve ulus-kimlikler Avrupa’nın ürünüdür. Zamanla milliyetçilik akımının şiddetlenmesiyle birlikte Avrupa İkinci Dünya Savaşı’na sürüklenmiş ve bu savaş sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel anlamda tarihin en büyük yıkımlarından biri olmuştur. Ağır bedeller ödemiş olan Avrupa, yaşadıklarından çıkardığı derslerle geleceğini inşa etmiştir, Avrupa Birliği bu sürecin ürünüdür. Bunda savaşların etkisi büyüktür. İlk savaş Avrupa medeniyetinin ölümü olarak kabul edilirken ikinci savaşın sonu birleşik bir Avrupa’ya evrilmenin başlangıcı kabul edilmektedir.⁸¹ Birleşik Avrupa fikrinin nedeni milliyetçiliğin nasıl bir yıkım yarattığının

⁷⁴ Özkırımlı, Umut, Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış, Sarmal Yayınevi, İstanbul 1999, s.76-78.

⁷⁵ Aynı yerde, a.g.e., s.84.

⁷⁶ Aynı yerde, a.g.e., s.98.

⁷⁷ Yahşi, Faruk, "Modernleşme Kavramı Çerçevesinde Gellner’in Milliyetçilik Kuramına Bakış", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 6, No 18, 2017, s.705.

⁷⁸ Anderson, Benedict, Hayali Cemaatler, (çev.) Savaşır, İskender, Metis Yayınları, İstanbul 2017, s.20.

⁷⁹ Akıncı, Abdulvahap, "Milliyetçilik Kuramları", C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 15, No 1, 2014, s.141.

⁸⁰ Smith, Anthony D, Milli Kimlik, (çev.) Şener, Bahadır, Sina, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s.31-32.

⁸¹ Guibernau, Montserrat, "The Birth of a United Europe: on Why the Eu Has Generated A ‘Non-Emotional’ Identity", Nations And Nationalism 17, No 2, 2011, s.304.

ağır tecrübesinden kaynaklanmaktadır. ‘Dünya barışının da kaynağı olan Avrupa barışı sağlanmalıdır’ düşüncesi hâkimdir. Hedefse Avrupa’ya yeni bir refah ve birliktelik getirecek yolu belirlemektir.⁸² Milliyetçiliğin yol açtığı yıkımların etkisi onun şiddetli şekilde kınanmasına ve reddine yol açmıştır. Bu reddediş ilk olarak ‘Avrupalı olunmalıdır’ düşüncesidir. Böylece milliyetçilik daha kozmopolit bir kimlik lehine reddedilmiştir. İkinci olarak tek tek farklı devlet ve millet yerine Avrupa milleti ve milliyetçiliği bu felaketlerin önüne geçmek için gerekli olarak görülmüştür.⁸³ AB’nin temelleri olan bu görüşlerle birlikte dönemin seçkin liderleri ilk olarak ekonomik bir birleşmeden başlayarak Schuman Deklarasyonu sonucu 1951’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu, 1957’de mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı için Roma Antlaşması ile AET’yi oluşturmuşlardır. 1973’te ilk genişleme dalgasıyla başlayan süreç bu ekonomik topluluğu 1992’de Maastricht Antlaşması’yla bugünkü AB’ye dönüştürmüştür.

İlk adımlar ekonomik olsa da AB’nin tarihsel sürecine sosyal, kültürel, siyasal boyutlar da dahil olmuş ve oluşumu etkilemiştir. AB’nin bir ulus-üstü yapı olarak ortaya çıkması bugün aynı zamanda farklı alanlardaki sorunların hem nedeni hem de çözümüdür. Ulus-devlet ve AB arasındaki meşruiyet sorunu ile ulusal ve ulus-üstü aktörlerin yetki çatışmaları önemli tartışma konularıdır. Entegrasyon süreçleri, bütünleşme ve genişleme açısından AB için önemlidir, çünkü entegrasyon süreçlerinin Avrupa’daki vatandaşların giderek Avrupa’yı siyasal etkinlik ve sadakatleri için doğal bir mekân olarak benimsemelerine katkı sunmaktadır. Fakat entegrasyon çabalarıyla halk desteği aynı paralellikte ilerlemediği için ekonomik kriz, göç ve terör olayları güven azalmasına neden olarak Avrupalılık duygusu yaratmayı zorlaştırmaktadır.⁸⁴ Haziran 2019’da yapılan bir ankette “gelecekte kendinizi ne olarak görüyorsunuz” sorusuna verilen cevabın aslan payı, kendilerini öncelikle ulusal kimlikleriyle daha sonra Avrupalı olarak tanımlayanlara aittir. İkinci yüksek oransa kendisini sadece ulus-kimliğiyle ifade edenlerdir. Kendisini sadece Avrupalı hissedenenlerin oranıysa oldukça düşüktür.⁸⁵

Göç, terör ve ekonomik kriz etkisinin yansıdığı bu tabloya, ürettikleri söylem ve siyaset tarzlarıyla büyük katkı sağ popülistlerden gelmektedir. Biz ve Onlar ayrımı yaparak geliştirdikleri siyasi söylemleriyle kimlik vurgusuna ağırlık vermektedirler. Avrupa Parlamentosu’ndaki gruplarının ismi de buna vurgu yapmaktadır.⁸⁶ Avrupa’nın demokrasisi için tehdit olarak algılanan bu dışlayıcı popülist söyleme karşı AB’nin geleceği için kapsayıcı bir Avrupa kimliği mümkün müdür sorusuysa Avrupa’nın birleşme sürecinden itibaren en çok tartışılan konulardandır.

Avrupa Kimliği İnşası

Avrupa, coğrafya ve kültür açısından çok boyutlu olduğundan Avrupa kimliği de çok boyutlu ve çeşitlidir.⁸⁷ Bu durum Avrupa kimliği tanımlamasını güçleştirmektedir.⁸⁸

⁸² Aynı yerde.

⁸³ Wellings, Ben ve Ben Power, "Euro-myth: nationalism, war and the legitimacy of the European Union", *National Identities*, Cilt 18, No 2, 2015, s.158.

⁸⁴ Fligstein, Neil, vd., "European Integration, Nationalism and European Identity", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 50, No 1, 2012, s.107.

⁸⁵ <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/getChart/themeKy/41/groupKy/206>, (17.01.2020).

⁸⁶ "Kimlik ve Demokrasi Partisi" (ID), <https://www.id-party.eu/>, (17.01.2020).

⁸⁷ Kimlik kategorileri için bakınız: Mayer, Franz C. ve Jan Palmovski, "European Identities and the EU – The Ties that Bind the Peoples of Europe", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 42, No 3, 2004, s.573-598.

Avrupa kimliği Yunan mitolojisinden Ortaçağ'a, oradan Aydınlanma'ya ve günümüze kadar olan dönemin çeşitli özelliklerini ve değerlerini taşımaktadır. Aydınlanma değerleri günümüz Avrupa değerlerini derinden etkilemiştir. Bireysel özgürlük, halk egemenliği, hümanist değerler, bilimsel bilginin önceliği gibi değerler bunlardan bazılarıdır.⁸⁹ Günümüzde ekonomik, sosyal ve siyasal özgürlüklerin temeli hukukun ve demokrasinin üstünlüğü ilkesi Aydınlanma döneminin eseridir. Ayrıca Hristiyanlık da Avrupa kimliğini hem kültürel hem de hukuki temelde ileri derecede etkilemektedir.⁹⁰

Avrupa kimliğinin kültürel boyutunu Aydınlanma Dönemi'nin hümanist ve bilimsel değerleri oluştururken hukuki boyutunu ise AB oluşumuna giden süreç ve sonrası şekillendirmiştir. Bu yöndeki ilk adım 1970 Kopenhag Zirvesi'ndeki Avrupa Kimliğine İlişkin Bildiri'dir.⁹¹ Bu bildiriye göre temsili demokrasi, hukukun üstünlüğü ilkeleri ve insan haklarına saygı Avrupa Topluluğu'nun temel ilkeleridir.⁹² "Ortak Avrupa uygarlığı ve ilkeleri" gibi ifadeler Avrupa kimliğinin mütecanis hale getirilmesini ve özümsemesini sağlama açısından oldukça önemlidir.⁹³ Kimlikle ilgili atılan bu adım aynı zamanda ekonomik amaçla bir araya gelen Topluluğun siyasi anlamda bütünleşme için attığı ilk adımdır.⁹⁴ Tedrici olarak ilerleyen bu süreçte Maastricht Antlaşması kurumsallaşmanın anahtarıdır.⁹⁵ Çünkü Maastricht Antlaşması ekonomik entegrasyon sürecinden siyasi ve kültürel entegrasyon sürecine geçişin ilk basamağıdır. AB kurumlarının genişletilmiş yönetim alanı ulusal-kimlik bağlamında bazı üye ülke vatandaşları için tehdit hissi yaratıyor olsa da Avrupalılık tüm AB vatandaşları için potansiyel olarak erişilebilir ulus-üstü bir kimlik olarak resmileşmiştir.⁹⁶

Avrupa kimliğinin oluşumunda demokratik değerler oldukça önemlidir. Avrupa, kimliğini demokratik değerler olarak içselleştirmiş ve bu değerlerin desteklenmesini AB'nin beyan edilmiş politikası olarak ifade etmiştir. Bu değerler AB tarafından hem sözleşmelerde yer alırken hem de söylem olarak inşa edilmeye çalışılır.⁹⁷ Amaç hem yasal hem kültürel bir Avrupa kimliği inşasıdır. Avrupa bayrağı tasarlamak, Beethoven'ın Dokuzuncu Senfonisi'nin AB milli marşı olması, AB vatandaşlarına ortak nüfus cüzdanı vermek, kültürel geçişlilik için ERASMUS, SOKRATES gibi eğitim programları hazırlamak ortak kültür oluşturma çabasıdır. Avrupa kamu alanı oluşturup sivil toplum yaratmak, "Avrupa Kültürü", "Avrupa Başkenti" gibi kavramların telaffuzu ve medyanın bu kavramları kullanması Avrupa kimliğinin inşası için oldukça önemlidir.⁹⁸

Sağ Popülistler ve Kimlik

Avrupa kimliği, hem yasal hem kültürel boyutuyla temel değerleri demokrasi ve hukukun üstünlüğü olacak şekilde oluşturulmaya çalışılmaktadır. Fakat kimliğin söylemsel

⁸⁸ Dinç, Cengiz, "Avrupa Kimliği: Çatışan Perspektifler, Güncel Değerlendirmeler ve Endişeler", Akademik Bakış, Cilt 5, No 9, 2011, s.33-34.

⁸⁹ Tekin, Yasemin Oğuzlar, a.g.e., s.151-153.

⁹⁰ Ivic, Sanja ve Dragan D Lakicevic, a.g.e., s.401.

⁹¹ https://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html, (17.01.2020).

⁹² Oshr, Odelia, vd., "A community of values: Democratic identity formation in the European Union", European Union Politics, Cilt 17, No 1, 2016, s.116.

⁹³ Ivic, Sanja ve Dragan D Lakicevic, a.g.e., s.402.

⁹⁴ Tekin, Yasemin Oğuzlar, a.g.e., s.162-163.

⁹⁵ Pryke, Sam, "National and European identity", National Identities, 2019, s.11.

⁹⁶ Fligstein, Neil, vd., a.g.e., s.113.

⁹⁷ Oshr, Odelia, vd., a.g.e., s.116.

⁹⁸ Scalise, Gemma, a.g.e.,s.604-605.; Pryke, Sam, a.g.e., s.11-12.; Tekin, Yasemin Oğuzlar, a.g.e., s.163.

inşası onun yeniden üretilmesine neden olduğundan sürekli olarak anlamının değişmesine neden olmaktadır. Kimlik de “öteki” de sürekli olarak yeniden üretilmektedir.

Kimlik kavramına en çok başvuranlar “Biz” ve “Onlar” ayrımıyla siyaset tarz ve söylemi geliştiren sağ popülistlerdir. Avrupa Parlamentosu’nun sağ popülist grubu “Kimlik ve Demokrasi Partisi”nin (Identity and Democracy – ID) grup olarak belirlediği temel ilkelerinden biri kimliktir. Kimlik başlığında ulus-kimliğin korunmasına vurgu yapılarak özellikle göçün kontrol altında tutulması vurgulanmaktadır.⁹⁹ Göç vurgusu Biz ve Onlar ayrımında ulus-kimliğin yüceltiildiği en genel hâldir. Kimliklerin içeriği ise zamanın ruhuna göre parti aktörleri tarafından değişmektedir. Ulus-kimliği öncelemenin bir başka ifadesi, partinin egemenlik ilkesinde yer alan açıklamasının alt metninde bulunmaktadır. Açık bir şekilde AB karşıtlığı dile getirilmemekle birlikte uluslarüstü bir modelin oluşturacağı politikayı reddetmektedirler. Kabul ettikleri uluslar arasındaki iş birliği modelidir.¹⁰⁰

2 Aralık 2019 tarihinde gerçekleştirilen “Yeni Umut İçin Avrupa” konferansında Belçika’nın Vlaams Belang isimli sağ popülist parti üyesi Gerolf Annemans Avrupa’nın kültürel kimlikleri yok etmediğini vurgulamıştır. Fransa’nın Rassemblement National Parti üyesi Jordan Bardella Avrupa Birliği’nin ulusların varlığını ihmal etmesini eleştirmiştir, milletleri var eden Avrupa’nın milletsiz olmasının düşünülemediğini vurgulayarak ulus-kimlikleri ön plana çıkarmaktadır. Belçika Vlaams Belang Parti Başkanı Tom Van Grieken üyelere Avrupa kimliğini savunup savunmamak istediklerini sormuştur. Çünkü söz konusu lider yaşanan göç nedeniyle gelecek nesillerin kendi ülkelerinde ve Avrupa kıtasında azınlık olarak kalacağına inanmaktadır.¹⁰¹ Burada da ulus-kimlik yerine Avrupalı kimliği ön plana çıkarılarak Avrupalı olmayanlar ötekileştirilmektedir.

ID’nin sağ popülist üyesi Avusturya Özgürlük Partisi (Freie Partei Österreichs – FPÖ) programında geçmişle kurduğu bağlantıyı vurgulamaktadır. Avusturya’nın etnik ve dilsel kökenini Alman olarak belirtmektedir, bunlar dışındaki Hırvat, Sloven, Macar, Çek, Slovak ve Roman grupları Avusturya’nın varlığının ayrılmaz parçası olan azınlıklar olarak ifade etmektedir.¹⁰² Almanlar dışındaki uyruklar kabul ediliyor olsa da esas vurgu, tanımlanan Alman kökenli Avusturya kimliği karşısında diğerlerinin ötekileştirilmesidir. Parti programlarındaki bu ifadelerle kimlikler söylem yardımıyla inşa edilmiş olur.

Sağ popülistler ulus-kimliği önceler söylemlerinin yanında oluşturdukları “öteki”nin içeriğini Avrupalı olmayanlar olarak belirlemektedirler. Dışlayıcı özelliklerini devam ettirmekle birlikte AB karşıtı tavırlarından sıyrılarak Avrupa milliyetçisi bir tutum sergilemektedirler.¹⁰³ Bu noktada yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız Avrupa kimliği önem kazanmaktadır. En radikal sağ popülistlerden biri olan Matteo Salvini İtalyan kimliğini sıklıkla vurgulularken aynı zamanda Avrupa dışına karşı da oldukça ayrımcı bir dil kullanmaktadır. Özellikle Türkiye’nin AB üyeliğini oldukça sert bir şekilde

⁹⁹ <https://www.id-party.eu/platform>, (17.01.2020).

¹⁰⁰ Aynı yerde.

¹⁰¹ Sözü geçen Konferans sonuçları için bkz. https://www.id-party.eu/still_hope_left, (17.01.2020).

¹⁰² <https://www.fpoe.at/themen/parteiprogramm/heimat-identitaet-und-umwelt/>, (17.01.2020).

¹⁰³ Bieber, Florian, “How Europe’s Nationalists Became Internationalists” 30 Kasım 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/11/30/how-europes-nationalists-became-internationalists/>, (17.01.2020).

eleştirmektedir.¹⁰⁴ Ayrıca Salvini, Lega Nord isimli partisinin internet sitesine Türkiye’den erişimi engellemiştir.¹⁰⁵

Sonuç

Popülizmin kavramsal çerçevesinde aktarıldığı üzere Biz ve Onlar ayrımı üzerinden üretilen söylem ve siyaset tarzı ortaya bir kimlik siyaseti çıkarmaktadır. Kimlik “öteki” üzerinden üretilerek verili olmaktan çıkmış ve sürekli yeni anlamlar kazanmaya başlamış ve günümüzün müphem kavramlarından biri haline gelmiştir. “Öteki”nin önemi kimliği – yani popülizmin gerçek halk’ını – oluşturmasındadır. Dolayısıyla popülizm ve kimlik inşası arasında oldukça güçlü bir bağ vardır. Örneklerde de görüldüğü gibi popülistlerin en çok başvurduğu siyasal tarz Biz ve Onlar ayrımı yaparak oluşturdukları söylemlerdir.

Avrupa’nın sağ popülistleri literatürde genel olarak Avrupa bütünleşmesi karşıtı olarak anılmaktadırlar. Bunun önemli nedeni de AB’ye karşı ulus-devleti ön plana çıkarmaları ve ulus-kimliği öncelemeleridir. Bu tavırları devam etmekle birlikte katı bir AB karşıtlığı ve ulus-kimlik müdafiliği görmek mümkün değildir. Siyasal çıkarlar doğrultusunda Avrupa kimliğine dayanan vurgularıyla temelinde Biz ve Onlar ayrımı bulunan farklı bir söylem geliştirmekte zorlanmamaktadırlar. Uluslararası göç ve Avrupa değerlerine karşı olduğunu düşündükleri durumlar için Avrupa kimliğini yücelterek farklı bir ötekileştirme gerçekleştirmektedirler.

Sonuç olarak popülizm kimlik siyaseti ile yakın bir ilişki içindedir. Bu ilişkinin temeli ise Biz ve Onlar ayrımı ve bu ayrımın söylem yoluyla sürekli yeniden üretilmesi ve değişkenlik göstermesidir. Popülizmin müphem sıfatını almasının en önemli nedeni de tam olarak bu değişkenliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum da post-modern ve post-yapısalcı görüşlerin inşacı ve yeniden anlam üreten bakış açılarını genişleterek yeni tartışma alanları yaratmaktadır.

¹⁰⁴ Günaydın, Enis, “Taraftarlarını toplayan Salvini: Bu meydan Kürtlerin yok edilmesine izin vermeyecek”20 Ekim 2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/20/salvini-bu-meydan-kurtlerin-yok-edilmesine-izin-vermeyecek>, (20.01.2020).

¹⁰⁵ <https://www.leganord.org/>, (20.01.2020).

KAYNAKÇA

- Abts, Koen ve Stefan Rummens, "Populism Versus Democracy", Political Studies Association, Cilt 55, 2007, s.405-424.
- Agnew, John ve Michael Shin, "Spatializing Populism: Taking Politics to the People in Italy", Annals of the American Association of Geographers, Cilt 107, No 4, 2017, s.915-933.
- Akıncı, Abdulvahap, "Milliyetçilik Kuramları", C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 15, No 1, 2014, s.131-150.
- Anderson, Benedict, Hayali Cemaatler, (çev.) Savaşır, İskender, Metis Yayınları, İstanbul 2017.
- Arditi, Benjamin, Liberalizmin Kıyılarında Siyaset, (çev.) Ayhan, Emine, Metis Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Aslanidis, Paris, "Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective", Political Studies, Cilt 64, No IS, 2015, s.88-104.
- Aşkın, Muhittin, "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 10, No 2, 2010, s.213-220.
- Atak, Hasan, "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Cilt 3, No 1, 2011, s.163-213.
- Berezin, Mabel, Neoliberal Zamanlarda Liberal Olmayan Politikalar, (çev.) Köksaldı, Enis, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.
- Betz, Hans-Georg ve Carol Johnson, "Against the Current—Stemming the Tide: the Nostalgic Ideology of the Contemporary Radical Populist Right", Journal of Political Ideologies, Cilt 9, No 3, 2004, s.311-327.
- Bieber, Florian, "How Europe's Nationalists Became Internationalists" 30 Kasım 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/11/30/how-europes-nationalists-became-internationalists/>, (17.01.2020).
- Bonikowski, Bart ve Noam Gidron, Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda" Weatherhead Working Paper Series, Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University, Cilt 13, No 0004, 2013, s.1-38.
- Bozoğlu, Tülin, "Hegel'in Zeitgeist'i ve Otoriter Popülist Siyasal Söylem: Trump Üzerine Bir Okuma", Ekonomi, Politika & Finansal Araştırmalar Dergisi Cilt 2, No 1, 2017, s.67-82.
- Canovan, Margaret, "Populism For Political Theorists?", Journal of Political Ideologies, Cilt 9, No 3, 2004, s.241-252.
- "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy".» Political Studies Association 47, no. 1, 1999.
- Populism, Harcourt Brace Jovanovich, London 1981.
- Dalbay, R., Saim ve Nazmi, Avcı, "Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'ye Yansımaları", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 23, No 1, 2018, s.17-39.
- Dijk, Teun A. Van, "Ideology and Discourse Analysis", Journal of Political Ideologies, Cilt 11, No 2, 2006, s.115-140.
- Dinç, Cengiz, "Avrupa Kimliği: Çatışan Perspektifler, Güncel Değerlendirmeler ve Endişeler", Akademik Bakış, Cilt 5, No 9, 2011, s. 31-58.
- Duman, Zeki, "Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük" Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt , No 1, 2009, s.93-112.
- Evre, Bülent, "Geç Modern veya Postmodern Bağlamda Değişen Siyasetin Yeni Biçim(ler)i LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 2, no 1, 2011, s. 65-75.

- Fagerholm, Andreas, "Radical right and radical left party ideologies: a pan-European mapping of necessary attributes, differences and similarities", *European Politics and Society* Cilt 19, No 5, 2018, s.545-557.
- Finchelstein, Federico, "Returning Populism to History", *Constellations*, Cilt 21, No 4, 2014, s.467-482.
- Fligstein, Neil, vd., "European Integration, Nationalism and European Identity", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 50, No 1, 2012, s.106-122.
- Freedon, Michael, "Ideology and Political Theory", *Journal of Political Ideologies*, Cilt 11, No 1, 2006, s.3-22.
- Fukuyama, Francis, "The Challenges for European Identity" *The Global Journal*, 11 Ocak 2012. <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, (15.01.2020).
- Germani, Gino, *Authoritarianism, Fascism, and National Populism*, Transaction Books, New Brunswick 1978.
- Gleason, Phillip, "Kimliği Tanımlamak: Kimliğin Semantik Tarih", *Kimlik Politikaları*, Mollaer, Fırat (der.), (çev.) Mollaer, Fırat, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, s.21-52.
- Göktolga, Oğuzhan, "Aynılık-Farklılık Bağlamında Kimlik Siyaseti", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt 4, no 1, 2013, s. 121-131.
- Guibernau, Montserrat, "The birth of a united Europe: on why the EU has Generated a 'non-emotional' identity", *Nations and Nationalism*, Cilt 17, No 2, 2011, s.302-315.
- Günaydın, Enis, "Taraftarlarını toplayan Salvini: Bu meydan Kürtlerin yok edilmesine izin vermeyecek" 20Ekim2019, <https://tr.euronews.com/2019/10/20/salvini-bu-meydan-kurtlerin-yok-edilmesine-izin-vermeyecek>, (20.01.2020).
- https://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html, (17.01.2020).
- <https://www.fpo.e.at/themen/programme/heimat-identitaet-und-umwelt/>, (17.01.2020).
- <https://www.id-party.eu/>, (17.01.2020).
- <https://www.leganord.org/>, (20.01.2020).
- Ivic, Sanja ve Dragan D Lakicevic, "European identity: between modernity and postmodernity", *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, Cilt 24, No 4, 2011, s.395-407.
- Karaduman, Sibel, "Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü", *Journal of Yasar University*, Cilt 17, No 5, 2010, s.2886-2889.
- Karolewski, Ireneusz Pawel, "European Identity Making and Identity Transfer", *Europe-Asia Studies*, Cilt 63, No 6, 2011, s. 935-955.
- Katsambekis, Giorgos, "The Populist Surge in Post-Democratic Times: Theoretical and Political Challenges", *The Political Quarterly*, Cilt 88, No 2, 2017, s.202-210.
- Kriesi, Hanspeter, "The Populist Challenge".» *West European Politic*, Cilt 37, No 2, 2014.
- Laclau, Ernesto, *Popülist Akıl Üzerine*, (çev.) Çelik, Betül Nur, Epos Yayınları, Ankara 2007, s.361-378.
- Mayer, Franz C. ve Jan Palmovski, "European Identities and the EU – The Ties that Bind the Peoples of Europe", *Journal of Common Market Studies*, Cilt 42, No 3, 2004.
- Melluci, Alberto, "Sosyal/Siyasal Teorinin Sorun Alanlarında Kimlik", *Kimlik Politikaları*, (der.) Mollaer, Fırat, (çev.) Mollaer, Ömer, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, s.79-104.
- Moffitt, Benjamin ve Simon Tormey, "Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style", *Political Studies*, No 62, 2014, s.381-397.
- Mollaer, Fırat. *Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık*. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.

- Molyneux, Maxine ve Thomas Osborne, "Populism: a Deflationary View", *Economy and Society*, Cilt 46, No 1, 2017, s.1-19.
- Mouffe, Chantal, *Sol Popülizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.
- Mudde, Cas ve Cristobal Rovira Kaltwasser, *Populism: Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York 2017.
- Müller, Jan- Werner, *Popülizm Nedir?*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Oshr, Odelia, vd., "A community of values: Democratic identity formation in the European Union", *European Union Politics*, Cilt17, No 1, 2016, s.114-137.
- Özkırımlı, Umut, *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Sarmal Yayın, İstanbul 1999.
- Özlem, Doğan, *Mantık, Klasik/Sembolik Mantık, Mantık Felsefesi, İnkılap Kitapevi*, Ankara 2004.
- Parekh, Bhikhu, "Kimliğin Mantığı", *Kimlik Politikaları*, Mollaer, Fırat (der.), (çev.) Aksoy, Suat, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2014, s.53-78.
- Pryke, Sam, "National and European identity", *National Identities*, 2019, s.1-15.
- Recchi, Ettore, "Pathways to European identity formation: a tale of two models", *Innovation: The European Journal of Social Science Research* Cilt27, No 2, 2014, s.119-133.
- Rooduijn, Matthijs ve Tjitske Akkerman, "Flank Attacks: Populism and Left-Right Radicalism in Western Europe".» *Party Politics*, Cilt 23, No 3, 2017, s.193-204.
- Scalise, Gemma, "The Narrative Construction of European Identity. Meanings of Europe 'from below', *European Societies*, Cilt 17, No 4, 2015, s.593-614.
- Smith, Anthony D. *Milli Kimlik*, (çev.) Şener, Bahadır, Sina, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- Spruyt, Bram, vd., "Who Supports Populism and What Attracts People to It?", *Political Research Quarterly*, Cilt 69, No 2, 2016.
- Stanley, Ben, "The thin İdeology of Populism", *Journal of Political Ideologies*, Cilt 13, No 1, 2008, s.95-110.
- Stavrakakis, vd., "Extreme rRght-Wing Populism in Europe: Revisiting a Reified Association" *Critical Discourse Studies*, Cilt 14, No 4, 2017, s.420-439.
- Şimşek, Ufuk ve Selçuk Ilgaz, "Küreselleşme ve Ulusal Kimlik" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt, No 1, 2010, s.189-199.
- Taggart, Paul, *Populism*, Open University Press, Buckingham 2000.
- Talshir, Gayil, "The Phoenix of İdeology", *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, Cilt 8, No 2, 2005, s.107-124.
- Tamer, Mine Gözübüyük, "Kimlik/lerin Seyrine Bir Keşif", *Folklor/Edebiyat* Cilt 20, No 77, 2014, s.83-99.
- Tekin, Yasemin Oğuzlar, "Avrupa'nın Kimlik Yaratma Çabaları", *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, No, 1-2, 2009, s.145-173.
- Toprak, Zafer, "Dünden Bugüne Popülizm ve Demokrasi Paradoksu", *Politus-Politik Kültür Dergisi* Cilt 4, No 10, Kış 2014.
- Uzuner, Mehmet Gökhan ve Berkay Ayhan, "Postyapısalcılık: Sonun Başlangıcı (mı?)" *Siyaset Sosyolojisi*, Acar, Feride; Uslu, Faruk Harun (der.), Dipnot Yayınları, Ankara 2016, s.189-231.
- Vieten, Ulrike M. ve Scoot Poynting, "Contemporary Far-Right Racist Populism in Europe", *Journal of Intercultural Studies* Cilt 37, No 6, 2016, s.533-540.
- Wellings, Ben ve Ben Power, "Euro-Myth: Nationalism, War and the Legitimacy of the European Union".» *National Identities*, Cilt 18, No 2, 2015, s. 157-177.
- Yahşi, Faruk, "Modernleşme Kavramı Çerçevesinde Gellner'in Milliyetçilik Kuramına Bakış", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 6, No 18, 2017, s. 699-709.